

ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Видавництво «Гілея»

Гілея

*Науковий вісник
збірник наукових праць*

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 123 (№ 8)

Київ – 2017

Збірник засновано 2004 року. Вихід з друку – щомісячно**Фахове видання**

з філософських, політичних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
№ 747 від 13 липня 2015 р., з історичних наук наказом МОН України № 1328 від 21 грудня 2015 р. (перереєстрація)

Свідоцтво про державну реєстрацію (перереєстрацію) друкованого засобу
масової інформації: серія КВ № 22632-12532ПР від 24 квітня 2017 року

Друкуються за рішенням:

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 12 від 27 червня 2017 р.); Президії ВГО Української Академії Наук (протокол № 17.06.27 від 27 червня 2017 р.)

Збірник входить до міжнародних баз

Google Scholar; Index Copernicus (Польща); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (Індія); РИНЦ (Росія).

Шеф-редактор:

Андрущенко В. П.,
д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України,
акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:

Вашкевич В. М.,
д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори:

Акопян В. Г.,
д-р філос. наук, ст.н.с. (Україна, Київ)
Кивлюк О. П., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Муляр В. І.,
д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)

Відповідальний секретар:

Халамендик В. Б.,
д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Редакційна рада:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф.,
член – кор. НАН України, акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Зеленков А. І., д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Колесник В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)
Мирзаханян Р., д-р іст. наук, проф. (Вірменія, Єреван)
Михальченко М. І., д-р філос. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)
Панчук М. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Рафальський О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Савельєв В. Л., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Солдатенко В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України
(Україна, Київ)
Стенико М. Т., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Редакційна колегія:**З історичних наук:**

Войцехівська І. Н., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Дробот І. І., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Журба М. А., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Лазько Г. Г., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Лисак В. Ф., д-р іст. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Мезга М. М., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Михайлюк В. П., д-р іст. наук, проф. (Україна, Старобільськ)

Стоян Т. А., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Сушко О. О., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Чернега Л. М., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Шаповал Ю. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

З філософських наук:

Абасов А. С., д-р філос. наук, професор (Азербайджан, Баку)
Базалук О. О., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
Бех В. П., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Воронкова В. Г., д-р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)
Герасимова Е. М., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Гарбар Г. А., д-р філос. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Жадько В. О., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Жижко Т. А., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Купечал С. В., д-р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)
Миколайчук А., д-р хабілітований, проф. (Польща, Познань)
Онїшко О. Ф., д-р техн. наук, проф. (Україна, Київ)
Свириденко Д. Б., д-р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Терещицький С. О., д-р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Тецлав С., д-р філос. наук, проф. (Польща, Бидгош)
Яшанов С. М., д-р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

З політичних наук:

Андрусин Б. І., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Андрюкайтене Р., д-р PhD соціальних наук (менеджмент),
(Литва, Маріямполь)
Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Балабанов К. В., д-р політ. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Варзар І. М., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Васильчук Є. О., д-р політ. наук, доц. (Україна, Черкаси)
Войналович В. А., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Іванов М. С., д-р політ. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Картунов О. В., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Кізіма С. А., д-р політ. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Котигоренко В. О., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Крась І., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)
Ланина С. В., д-р соц. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Макаренко Л. Л., д-р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Остапенко М. А., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Римаренко С. Ю., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Срогошу Т., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)

Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : «Видавництво «Гілея», 2017. – Вип. 123 (8). – 352 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем інформаційної цивілізації, що формується. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

© Редакційна колегія, 2017

© Автори статей, 2017

© Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, 2017

© ВГО Українська академія наук, 2017

департаменті, за результатами клопотання з'їзду по розпорядженню Міністра Землеробства та Державного майна було прийняте таке рішення: «не заперечуючи проти вивезення за кордон нашого кам'яного вугілля промисловцями на свій розсуд, нарада не бачить достатніх підстав для того, щоб Уряд приносив будь-які жертви з метою постійного сприяння вивезенню цього матеріалу (тільки тимчасово)» [5, с. 45].

З'їзд мав на меті сприяти розвитку нових галузей промислового виробництва. Для цього, наприклад, на XXVII з'їзді піднімалося питання про лобювання законів, що зобов'язували б уряд надавати пільги промисловим підприємствам, які виникали в той час, якщо вони належали до такої галузі виробництва, яка в Російській імперії або взагалі не існувала, або існувала у розмірах, що не відповідав внутрішнім потребам. Окрім того, для сприяння розвитку вітчизняної промисловості, з'їзд пропонував встановити мито на ті сільськогосподарські машини, які на той час були митом не обкладені, але виробництво яких на власній території вже було можливе. Винятком повинна була бути та техніка, до виробництва якої місцеві заводи ще не були готові [5, с. 39]. Почасти відстоюючи власні інтереси представники південного промислового регіону сприяли піднесенню економіки усєї країни.

Таким чином, до кінця XIX ст. з'їзд гірничопромисловців південноукраїнських губерній став великим об'єднанням, до складу якого входила переважна частина підприємств даної галузі. Значення з'їздів у прийнятті господарських рішень постійно зростало. Спостерігалось постійне збільшення звернень їх учасників в урядові заклади з найрізноманітнішими питаннями: про розширення мережі залізниць, зниження залізничних тарифів, збільшення митних ставок, встановлення вивізних премій, розвиток кредитних установ і оподаткування тощо.

Список використаних джерел

1. Авдаков Н. С. О желательном преобразовании горного ведомства в связи с интересами горной и горнозаводской промышленности / Н. С. Авдаков – СПб., 1907. – 12 с.
2. Ауэрбах А. А. Воспоминания о начале развития угольной промышленности в России / А. А. Ауэрбах // Русская старина. – 1909. – Июль. – С.233–236.
3. Крутиков В. В. Съезды южных горнопромышленников / В. В. Крутиков // История СССР. – 1981. – №4. – С.34–46.
4. Труды XVIII съезда горнопромышленников Юга России. – Харьков, 1893. – Т.1, 2.
5. Труды XXVII съезда горнопромышленников Юга России. – Харьков, 1903. – Т.1, 2.
6. Труды XXVIII съезда горнопромышленников Юга России. – Харьков, 1903–1904. – Т.1, 2.
7. Щербініна О. В. Регіональна представницька організація – з'їзд гірничопромисловців Півдня Росії / О. В. Щербініна // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2003. – Вип. VI. – С.85–91.

References

1. Avdakov N. S. O zhelatel'nom preobrazovanii gornogo vedomstva v svyazi s interesami gornoj i gornozavodskoj promyshlennosti / N. S. Avdakov – SPb., 1907. – 12 s.
2. Aujerbah A. A. Vospominanija o nachale razvitija ugol'noj promyshlennosti v Rossii / A. A. Aujerbah // Russkaja starina. – 1909. – Ijul'. – S.233–236.
3. Krutikov V. V. S#ezdy juzhnyh gornopromyshlennikov / V. V. Krutikov // Istorija SSSR. – 1981. – №4. – S.34–46.
4. Trudy XVIII s#ezda gornopromyshlennikov Juga Rossii. – Har'kov, 1893. – T.1, 2.

5. Trudy XXVII s#ezda gornopromyshlennikov Juga Rossii. – Har'kov, 1903. – T.1, 2.

6. Trudy XXVIII s#ezda gornopromyshlennikov Juga Rossii. – Har'kov, 1903–1904. – T.1, 2.

7. Shherbinina O. V. Regional'na predstavnyč'ka organizacija – z'i'zd gimychopromyslovciv Pivdnja Rosii / O. V. Shherbinina // Problemy istorii' Ukrai'ny XIX – pochatku XX st. – K.: In-t istorii' Ukrai'ny NAN Ukrai'ny, 2003. – Vyp.VI. – S.85–91.

Greenchak M. O., Ph.D in History, associate professor of Law department of Alfred Nobel University (Ukraine, Dnipro), ukropgreen@gmail.com

The main directions of cooperation of the Congress of South miners with public authorities in the second half of the nineteenth – early twentieth century

In the article the cooperation representative organizations of the big business of the second half of XIX – early XX century in Southern provinces of Ukraine and state are analyzed. The result of the study is the conclusion about representatives of southern industrial region. They were the basis the economic stability of the whole country, partially defending their own interests. By the end of the XIX century South Russia Congress of Miners became a major union, which included the vast majority of businesses in the industry. The significance of the Congresses in making economic decisions was constantly growing. There had been a steady increase in complaints of participants in government agencies with a variety of issues: the expansion of the railway network, lower railway tariffs, increase in customs duties, the setting up the export premiums, the development of credit institutions and taxation etc.

Keywords: bourgeoisie, entrepreneurs, congress of south miners.

* * *

УДК 94(477)

Кліш А. Б., кандидат історичних наук, доцент кафедри стародавньої та середньовічної історії, Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка (Україна, Тернопіль), Klish_Andriy@ukr.net

ОСИП МАКОВЕЙ ТА СУСПІЛЬНО-ХРИСТИЯНСЬКИЙ РУХ В ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ. (ДО 150-Ї РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ДІЯЧА)

Проаналізовано роль О. Маковей у становленні суспільно-християнського руху в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. Досліджено його участь у діяльності Християнсько-суспільного союзу. Охарактеризовано публіцистичну діяльність О. Маковей у друкованому органі християнських суспільників – часописі «Руслан».

Ключові слова: О. Маковей, суспільно-християнський рух, Галичина, політична діяльність, часопис «Руслан».

Утвердження української незалежності, становлення громадянського суспільства, формування його ідеології відбувається в умовах бурхливого зростання інтересу до історичного минулого нашого народу. При цьому пріоритетного значення набуває звернення до ролі особистості в історії, оскільки саме людський вимір є тим критерієм, який визначає духовність, потяг до історичної правди. Історія кожного напрямку діяльності є персоніфікованою, оскільки об'єктивні процеси суспільно-політичного розвитку проходять через індивідуальний досвід. Тому особливої актуальності набувають дослідження діяльності однієї з визначних особистостей кінця XIX – початку XX ст., Осипа Маковей, 150-річчя від дня народження якого ми відзначаємо цього року.

Метою цієї публікації є аналіз політичної діяльності О. Барвінського у Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст.

Незважаючи на певні здобутки науковців у дослідженні парламентської діяльності українців у Віденському парламенті та Галицькому сеймі, поза межами наукових досліджень залишається чимало важливих

нерозв'язаних проблем, в тому числі й визначенні ролі окремих особистостей у цьому процесі.

Науковий доробок дослідників із задекларованої проблематики обмежується публікаціями А. Кліша [10–11], Р. Лехнюка [12], М. Мудрого [16], Ф. Погребенника [17], В. Проскурняк [19] та Р. Романюк [20].

Зокрема, Р. Романюк дослідила особливості співпраці О. Маковей з редакцією часопису «Руслан», визначила тематичне спрямування його публікацій у цьому виданні, проаналізувала проблематику виступів публіциста, щодо національних питань українців [20].

Натомість, радянський дослідник життя та діяльності О. Маковей Ф. Погребенник, зазначав, що «письменник, не розібравшись в деяких складних обставинах суспільного життя, зв'язує свою діяльність з клерикальною так званою християнсько–суспільною партією та її органом «Руслан» [19, с. 30].

Основою джерельної бази слугують матеріали періодики, зокрема часопису «Руслан», архівні фонди Центрального державного історичного архіву України у Львові та Відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки імені Василя Стефаника. Особливі уваги заслуговує епістолярна спадщина О. Маковей, насамперед його листування з лідером християнських суспільників О. Барвінським.

У 1896 р. від народовців відмежувалася праве крило, утворивши Католицький русько–народний союз (далі – КРНС) – першу українську клерикальну партію. У другому параграфі її статуту говорилося: «Цілою товариства є дбати про релігійно–моральні, народні, політичні і економічні справи руського народу в Галичині, іменню же про справи руських селян і міщан на основах католицьких» [22, с. 493].

Заснування нової партії викликало широкий суспільний резонанс не лише в Галичині. О. Маковей у листі до О. Барвінського від 11 жовтня 1896 р. зазначав, що потрібно зробити для новоутвореної партії, щоб здобути підтримку буковинців: «Колиб я мав що на сім довірочнім зборі сказати, то сказав би се, щоби товариство, яке повстане на такім твердо–католицькім ґрунті, не дивувало ся, що «Буковина» і буковинські Русини на такім становищі станути ніяк не можуть. Ми чи хочемо чи не хочемо, а з огляду на інтерес бук. Русинів, мусимо станути «понад церквами», а навіть в потребі бути православними. Треба, аби та галицька клерикальна партія, яка організує ся, вміла наше положене зрозуміти» [1, арк. 26–26зв].

Прикметно, що його погляди щодо значення релігії у формуванні суспільної свідомості дещо змінилися. Зокрема, О. Маковей у доповіді «Про політичне положення» зазначав, що для Галичини національна ідея взаємопов'язана з «русько–католицькою» ідеєю. Він зазначив, що «люди зрозуміли, що кому у нас дорога національна ідея, тому мусить бути дорога і рус.–кат. релігія, бо сі два поняття в Галичині не розлучні» [23, арк. 16–17].

Слід зазначити, що попри доволі позитивне ставлення до новоутвореної партії, О. Маковей подеколи критикував окремих її членів та редакторську політику її друкованого органу – часопису «Руслан».

Зокрема, він доволі скептично ставився щодо фактичних редакторів «Руслана»: «Часопись Руслан мала торік двох редакторів: спершу ним був священник–

катехит, що в самий найкрасший час до роботи в редакції мусів учти дітей у школі (С. Кульчицький – авт.). Потім... бувший директор руського театру в Галичині (Л. Лопатинський – авт.)», про якого автор висловився не зовсім толерантно [24, арк. 13]. Цікаво, що останнього на посаду редактора О. Барвінському запропонував саме О. Маковей [2, арк. 1–2].

Активна праця О. Маковей у часописі «Руслан» припала на період редакторства в газеті С. Горука, з яким його пов'язували тісні довголітні дружні взаємини. На шпальтах часопису «Руслан» опубліковано понад 120 праць О. Маковей на політичну, соціальну, літературознавчу, художньо–публіцистичну тематики.

О. Маковей негативно реагував на критику «Русланом» радикальних поглядів української молоді. Зокрема, у листі до О. Барвінського від 24 травня 1898 р., він зазначав: «Молодіж зискало ся значно статями в обороні єї. Против неї не треба би виступати і хто знає, чиє завтра? – А о скілько молодіж радикальна, то про єї радикалізм можна би що найменше писати здержано або мовчати, її не пересвідчимо, а роздратовувати не потрібно» [1, арк. 10зв].

Оцінюючи українське представництво у парламенті, О. Маковей, у сатиричній формі змалював депутатів, зазначивши, що О. Барвінський і М. Каратницький – це «віра», бо вірили в можливість одностайної боротьби українців у парламенті; депутати Д. Тянякевич, К. Охримович і А. Вахнянин були «керинею», бо вносили розбрат і безлад у середовище українських парламентарів; К. Мандичевський, Т. Окуневський, І. Винницький вели себе, як «парламентерські дикуни»; а «себе поборювали» Р. Яросевич і І. Гробельський [15, с. 3]. Слід зазначити, що оцінював депутатів О. Маковей не за партійною приналежністю. Адже, О. Барвінський та А. Вахнянин були членами однієї партії – КРНС, а Мандичевського, Охримовича та Гробельського християнські суспільники підтримали на виборах.

Часопис «Руслан» передрукував статтю О. Маковей у «Буковині» «Поляки а ми», у якій ми може прослідкувати їх ставлення до співжиття українців та поляків у Галичині: «Долю нашого народу в Австрії звязала історія з долею польського народу. Теперішні відносини між сими двома народами невідрадіні. З одної сторонни є сліпа невизрозумілість польська, наслідок почутя сили, а з другої сторонни немічна ненависть руска, не менше сліпа як польська зарозумілість» [18].

Слід зазначити, що О. Маковей не раз ставав на захист лідера християнських суспільників О. Барвінського, якого нерідко безпідставно звинувачували політичні опоненти. Так у статті «Чорна рада» О. Маковей заперечив повідомлення журналіста часопису «Галичанин», щодо звинувачень О. Барвінського у намаганні зруйнувати політичну діяльність «новокурсників, радикалів і народовців», оголосивши «перед тим ареопагом... апольогію нового курсу і зажадати вотум довіря». Автор категорично звинувачував тих політиків, що не прагнули пояснювати, просвіщати політично, «вчити публіку», а тільки намагалися «їй подобати ся» [25, с. 1–2].

О. Маковей виступив на захист О. Барвінського, якого виключили з НТШ. Зокрема, у листі від 13 січня 1908 р. він зазначав: «Бандитизм з поля політики зайшов уже і в наукове Товариство і шукає там своїх жертв. Мені страшенно дивно, що наша вченість, як

у Грушевського, Франка і Гнатюка, може йти в парі з такою безощадністю, як у Ввашій справі. Пояснити се собі можу тільки в той спосіб, що се справді фізично хорі люди...» [3, арк. 69–69зв].

Саме українським політикам О. Маковей присвятив поему «Ревун». Він стверджував, що головний герой «Ревуна» був «типовий політичний Дон Кіхот, чоловік, що бере ся до поважних справ без поважного приготування; се дурисвіт з патріотичними фразами на устах, очайдух, котрий знає, що у нас може багато зискати, а нічого не втратити» [3, арк. 121]. Автор викривав лицемірство та підступність різного роду ошуканців–кар'єристів, продажних хамелеонів та їх байдужість до інтересів народу. У листі до О. Барвінського О. Маковей зазначав: «Правда, я склав нарочно Ревуну «життепис» так, щоб жоден посол і відомий діяч не міг взяти єї до себе, однак самі описувані мною події нагадують Вам загальновідомі хоч і перелицьовані тут факти. Я вважав неможливим, бо інакше, сатира не була би сатирою на наші обставини; в ній мусіло остати ся щось таке, що відразу нагадувало би наше життя. Через те припаде до смаку всяким великим і малим ревунам, яких у нас багато і вони почнуть «ревіти»...» [3, арк. 121–122].

У своїй автобіографії О. Маковей зазначав: «Цілий свій вік я не любив партійної правомірності і партійних кайдан, а що ніколи не мав наміру стати активним політиком, той не путав собі рук і ніг» [13, с. 234].

Тим не менше, після трансформування КРНС у Християнсько–суспільний союз (далі – ХСС), О. Маковей став одним із лідерів новоутвореної партії.

Членами–засновниками ХСС були О. Барвінський, публіцист К. Кахникевич, повітовий суддя Р. Ковневич, гімназійний викладач І. Кокорудз, викладач VII львівської гімназії о. В. Лициняк, викладач Академічної гімназії у Львові С. Макарушка, викладач учительської жіночої гімназії О. Маковей, радник крайового суду Й. Романович, професор Львівського університету К. Студинський, викладач учительської чоловічої гімназії В. Тисовський [16, с. 423–424].

Перед ХСС стояли такі завдання:

«1. Дбати про пробудження і підтримання якнайширшої національної свідомості в народі.

2. Працювати в християнському дусі і берегти всі права греко–католицької церкви.

3. Пробуджувати в руській народі якнайбільший інтерес до державного життя Австрії.

4. Дбати про економічний розвиток народу» [5, арк. 1–2].

Християнські суспільники поклали собі за мету «вихувати нарід так, щоб він у всіх тих чотирох напрямках виявляв здоровий погляд і хосенну діяльність» [5, арк. 2].

10 червня 1911 р. підписано проект статуту партії, який винесено на обговорення установчих зборів. 11 червня з'явилася відозва із викладом основних ідейних засад організації. Слід зазначити, що автором цього документу був О. Маковей, а О. Барвінський зробив редакційні поправки та коментарі [4, арк. 1].

У ньому зазначалось: «Від основної думки про самостійність нашого народу ніколи не відступимо і вдаватися в спілки з іншими, ненаціональними партиями ніколи не будемо» [4, арк. 1]. Новостворена партія поставила собі за мету «практичну діяльність християнства в суспільному напрямі з підмогою

береження та пособлення духових і материяльних справ християнського горожанства» [6, арк. 1].

Варто зазначити, що політичним credo ХСС вважався доповідь О. Маковей «Про політичне положення» [14, с. 2–3], у якій зазначалося, що для Галичини національна ідея взаємопов'язана з «русько–католицькою» (греко–католицькою. – авт.) ідеєю. Партія намагалась поширити принципи християнської етики і католицької соціальної доктрини на суспільно–політичне, економічне, культурно–освітнє життя галичан. Програмовим завданням ХСС було сприяти встановленню автономії Галичини. ХСС проголошував ідею рівноправності всіх націй в межах австрійської імперії, вважаючи це єдиним засобом для забезпечення політичного «миру і спокою в державі і в краю» [23, арк. 41].

Як і створення її попередниці КРНС, народження нової партії проходило в умовах нищівної критики і нападків інших українських та неукраїнських партій. Більшість опонентів ХСС вбачали в ній відновлення сліпого угодовства часів «нової ери», що було, на нашу думку, помилковим.

Зокрема, С. Єфремов у публікації «На старий шлях» у часописі «Рада» намагався проаналізувати політичні взаємини в Галичині та місце у них ХСС. Він, зокрема, зазначав, що наслідком утворення «клерикальної» стане розкол в українському політикумі. Хоча ХСС неодноразово зазначав, що не виступатиме з гострою критикою УНДП. Окрім того С. Єфремов стверджував, що духовенство не могло бути справжнім поводитирем народу, коли мова йшла про політику й національні змагання: «Еволюція так званих «християнських соціалістів» у інших народів і їхня отверто реакційна виразно показує той шлях, яким напевно (!?) піде й наш «християнсько–суспільний Союз», і не допоможуть тут ні національні домагання ні «християнська етика», навпаки – они тільки виправдовуватимуть реакційні вчинки вузкоклясової організації». Саме тому створення такої політичної сили й було названо С. Єфремовим як «старий шлях» [21, с. 1–2].

У полеміку з С. Єфремовим вступив О. Маковей, який у статті «Старий і новий шлях» зазначив: «Єго замітки різняться ся корисно тим від інших, що писані спокійніше, без притирки і без лайки. Видко, хоче автор зрозуміти нову появу і придивляється їй з таким засобом відомостей, який має про наші відносини і взагалі про культурне життя...» [21, с. 1]. О. Маковей заперечив думки С. Єфремова щодо греко–католицького духовенства, оскільки воно неодноразово сприяло розвитку національної самосвідомості галицьких українців.

На одному із з'їздів партії О. Маковей доповів про політичну ситуацію в Галичині. Він, зокрема, став на захист новоутвореної партії, яку інші українські політичні сили звинувачували у недостатній опозиційності. Критику ХСС доповідач вважав загальним наступом лібералізму на Церкву. Натомість О. Маковей критикував радикалів та соціал–демократів за анти–релігійну пропаганду, а націонал–демократів за «монополізацію патріотизму» та малодіяльність. Оцінюючи результати виборів 1911 р. до Віденського парламенту, він засудив діяльність українських партій за брак єдності та взаємну критику, що призвело до втрати значної кількості голосів виборців. О. Маковей констатував факт збільшення чисельності ХСС та заснування низки

осередків у провінційних містах, зокрема Перемишлі, Тернополі, Яворові, що свідчило про проходження «дитячого віку» у становленні партії. Партія, на думку О. Маковей, буде сильною лише тоді, коли укріпиться у провінції, коли кожен член ХСС приведе кілька нових.

Окрім того, він виступив із думкою щодо заснування регіональних партійних часописів: «одно число на тиждень, але добре зредаговане і розкинене у кожний куток повіта, може більше зробити, ніж щоденна часопись зі столиці» [23, арк. 21].

Свій виступ О. Маковей завершив словами: «Уже нас благословили на різні способи: і по доброму, зі щирого серця на многая літа, і по злому, на куцу годину. Прикро то, без сумніву прикро, за добрі наміри і роботу слухати клевет, обмови і підлих зневаг. Але нам не вільно упадати духом, наші ідеї не хвиливі, а вічні, ми мусимо їх боронити, бо вони гідні того» [14, с. 3].

Окрім того, О. Маковей виступав за впровадження «народної» мови для перекладу щоденних молитов, зазначавши: «Ті священники, котрі гадають, що можуть маловажити народну мову в молитвах і що без їх згоди в сій справі не настане ніяка зміна, повинні пам'ятати одно, що пере толкувати молитви на народну мову можуть і без них наші св'ятські фільольоги і що сей переклад ми, св'ятські люди, можемо дуже радо приймати і для себе і для наших дітей, не чекаючи на духовну апробату, бо для самої мови нам такої апробати не потрібно. [...] Молитви для всіх – се є добро всіх – і про се добро ми, св'ятські люди, маємо право так само рішати, як і священники, тим більше, коли справа йде лише про мову молитов. Ми занадто добре пам'ятаємо і бачимо, куди нас завела старословянщина, за котрою давніші священники побивали ся, хоч самі небавом прийняли гладко російщину, і не можемо погодити ся з тим, щоби хтось признавав собі право приказувати нам, якою мовою ми маємо молити ся. Св'ятська інтелігенція жде покищо спокійно на виготовлене перекладів священниками, вважаючи се їх ділом. Коли ж зауважить, що тут забагає ся консервувати щось таке, що на консервоване з чисто практичних, релігійних і національних причин не заслугоє, то поступить по своєму, як зрештою уже й роблять не одні, навчаючи дітей молитов у своїх власних перекладах. – Ми бачимо, що із сеї справи москвофілі і навіть Поляки кують політичну зброю против нас і бачимо також, що дехто й з наших має сумніви. [...] нас, св'ятських, дуже чудує як можна більше дорожити старословянськими словами і формами, ніж змістом і метою кожної молитви?!» [7, арк. 1–3].

Життєві обставини змусили О. Маковей покинути Львів. Шкільна рада перевела його на вакантну посаду директора Заліщинської учительської семінарії.

Проте і там він не поривав зв'язки із ХСС, намагаючись утворити осередок партії. Зокрема, про це зазначав О. Маковей у листі до О. Барвінського: «Небавом дістанете звідси нових членів – і ми тут зберемо ся та зазначимо й своє становище... Досі тут, не було нашої організації. І її треба створити, а на то треба часу. Я сим по зможі займу ся...» [3, арк. 140].

Таким чином, упродовж кінця XIX – початку XX ст. відбулася еволюція поглядів О. Маковей на суспільно-християнський рух. Якщо наприкінці XIX ст. він часто критикував діячів КРНС, редакційну політику часопису «Руслан», то у 1911 р. – став одним із лідерів та

ідеологів ХСС. Це можна пояснити тим, що О. Маковей у Львові зблизився з лідерами суспільно-християнського руху О. Барвінським, К. Студинським та редактором часопису «Руслан» С. Горуком, що вплинуло на зміну його суспільно-політичної позиції.

Список використаних джерел

1. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаніка НАН України, відділ рукописів. – Ф.11. – Од.зб. 1801/п.118.
2. Там само. – Од.зб. 5260/п. 328. – 10 арк.
3. Там само. – Ф.11. – Од.зб. 1803.
4. Там само. – Ф.11. – Од.зб. 4616.
5. Там само. – Ф.11. – Од.зб. 5153.
6. Там само. – Ф.11. – Спр.5148.
7. Там само. – Ф.11. – Од.зб. 5470.
8. Там само. – Од.зб. 1801/п.118. – 69 арк.
9. Там само. – Од.зб. 1802/п.113.
10. Кліш А. Християнсько-суспільний союз: інституалізація та діяльність / Андрій Кліш // Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць. – К., 2015. – Вип.47. – С.55–62.
11. Кліш А. Часопис «Руслан» як джерело до вивчення Християнсько-суспільного союзу (1911–1914 рр.) / Андрій Кліш // Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексісець. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – Вип.16. У 2 ч. – Ч.2. – С.196–202.
12. Лехнюк Р. Українські консервативні середовища в ідейному просторі Львова початку XX століття / Роман Лехнюк // Львів: місто – суспільство – культура: Збірник наукових праць. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. – Том 10: Львів / Lwow / Lemberg як міські простори: уявлення, досвід, практики / За ред. О. Аркуші, О. Вінниченка, М. Мудрого. – Частина 1. – (Вісник Львівського університету. Серія історична. – Спеціальний випуск'2016). – С.310–348.
13. Лукіянович Д. Автобіографія О. Маковей // Літературно-науковий вісник. – 1926. – Т.88. – Кн.11. – С.230–240.
14. Маковей О. Про політичне положення. Реферат / Осип Маковей // Руслан. – 28 грудня 1911. – С.2–3.
15. Маковей О. Фальшиве пророцтво // Буковина. – 9 (21) березня 1897.
16. Мудрий М. Рукописні джерела до історії Християнсько-суспільного союзу в Галичині / Мар'ян Мудрий // До джерел. Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя. – Київ; Львів, 2004. – С.421–440.
17. Погребенник Ф. Осип Маковей: крит.-біогр. нарис / Федір Погребенник. – К., 1960. – 134 с.
18. Поляки а ми // Руслан. – 27 серпня (8 вересня) 1897.
19. Проскурняк В. П. Суспільно-політична та наукова діяльність Осипа Маковей: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Проскурняк Василя Пантелеївна; [Чернів. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича]. – Чернівці, 2012. – 251 арк.
20. Романюк Р. Осип Маковей і газета «Руслан»: тематико-проблемні особливості публіцистики // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. – 2010. – Вип.2. – С.550–560.
21. Старий і новий шлях // Руслан. – 21 (8) липня 1911. – С.1–2.
22. Статут політичного товариства під назвою «Католицький русько-народний союз» // Правда. – 1896. – Ч.41. – С.493–495.
23. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф.408. – Оп.1. – Спр.319. – 62 арк.
24. Там само. – Ф.201. – Оп.1. – Спр.4735.
25. Чорна рада // Руслан. – 4 (16) серпня 1898. – С.1–2.

References

1. L'viv's'ka naukova biblioteka im. V. Stefanyka NAN Ukrainy, viddil rukopysiv. – F.11. – Od.zb. 1801/p.118.
2. Tam samo. – Od.zb. 5260/p. 328. – 10 ark.
3. Tam samo. – F.11. – Od.zb. 1803.
4. Tam samo. – F.11. – Od.zb. 4616.
5. Tam samo. – F.11. – Od.zb. 5153.
6. Tam samo. – F.11. – Spr.5148.
7. Tam samo. – F.11. – Od.zb. 5470.
8. Tam samo. – Od.zb. 1801/p.118. – 69 ark.
9. Tam samo. – Od.zb. 1802/p.113.
10. Klish A. Hrystyjans'ko-suspil'nyj sojuz: instytualizacija ta dijal'nist' / Andrij Klish // Etnichna istorija narodiv Jevropy: Zbirnyk naukovykh prac'. – K., 2015. – Vyp.47. – S.55–62.

11. Klish A. Chasopys «Ruslan» jak dzherelo do vvychennja Hrystjans'ko-suspil'nogo sojuzu (1911–1914 rr.) / Andrij Klish // *Ukraïna–Jevropa–Svit. Mizhnarodnyj zbirnyk naukovykh prac'*. Serija: Istorija, mizhnarodni vidnosyny / Gol. red. L. M. Aleksijevic'. – Ternopil': Vyd-vo TNPU im. V. Gnatjuka, 2015. – Vyp.16. U 2 ch. – Ch.2. – S.196–202.

12. Lehnjuk R. Ukraïns'ki konservatyvni seredovyshha v idejnomu prostori L'vova pochatku HH stolittja / Roman Lehnjuk // *L'viv: misto – suspil'stvo – kul'tura: Zbirnyk naukovykh prac'*. – L'viv: L'vivs'kyj nacional'nyj universytet imeni Ivana Franka, 2016. – Tom 10: L'viv / Lwow / Lemberg jak mis'ki prostory: ujavlennja, dosvidy, praktyky / Za red. O. Arkushi, O. Vynnychenka, M. Mudrogo. – Chastyna 1. – (Visnyk L'vivs'kogo universytetu. Serija istorychna. – Special'nyj vypusk'2016). – S.310–348.

13. Lukijanovych D. Avtobiografija O. Makoveja // *Literaturno-naukovyj visnyk*. – 1926. – T.88. – Kn.11. – S.230–240.

14. Makovej O. Pro polityчне polozhenje. Referat / Osyp Makovej // *Ruslan*. – 28 grudnja 1911. – S.2–3.

15. Makovej O. Fal'shyve prorocstvo // *Bukovyna*. – 9 (21) bezreznja 1897.

16. Mudryj M. Rukopysni dzherela do istorii' Hrystjans'ko-suspil'nogo sojuzu v Galychyni / Mar'jan Mudryj // *Do dzherel. Zbirnyk naukovykh prac'* na poshanu Olega Kupchyns'kogo z nagody jogo 70-richchja. – Kyïv: L'viv, 2004. – S.421–440.

17. Pogrebennyk F. Osyp Makovej: kryt.–biogr. narys / Fedir Pogrebennyk. – K., 1960. – 134 s.

18. Poljaky a my // *Ruslan*. – 27 serpnja (8 veresnja) 1897.

19. Proskurnjak V. P. Suspil'no-polityčna ta naukova dijal'nist' Osypa Makoveja: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Proskurnjak Vasylyna Pantelei'vna; [Cherniv. nac. un–t im. Jurija Fed'kovycha]. – Chernivci, 2012. – 251 ark.

20. Romanjuk R. Osyp Makovej i gazeta «Ruslan»: tematyko-problemni osoblyvosti publicystyky // *Zbirnyk prac' Naukovodoslidnogo centru periodyky*. – 2010. – Vyp.2. – S.550–560.

21. Staryj i novyj shljah // *Ruslan*. – 21 (8) lypcja 1911. – S.1–2.

22. Statut politychnogo tovarystva pid nazvoju «Katolyc'kyj rus'ko-narodnyj sojuz» // *Pravda*. – 1896. – Ch.41. – S.493–495.

23. Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv Ukraïny u m. L'vovi. – F.408. – Op.1. – Spr.319. – 62 ark.

24. Tam samo. – F.201. – Op.1. – Spr.4735.

25. Chorna rada // *Ruslan*. – 4 (16) serpnja 1898. – S.1–2.

Klish A. B., *Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Department of ancient and medieval history, Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk (Ukraine, Ternopil), Klish_Andriy@ukr.net*

Osyp Makovej and social-Christian movement in Halychyna of the end of 19 – at the beginning of 20 centuries (to the 150th anniversary from the first birthday)

The role of O. Makovej in the formation of the social-Christian movement in Halychyna in of the end of 19 – at the beginning of 20 centuries was analyzed. Investigated his participation in the activities of the Christian-Social Union. Characterized by journalistic activity of O. Makovej in the printed body of Christian communities – the newspaper «Ruslan».

Keywords: O. Makovej, social-Christian movement, Halychyna, political activity, newspaper «Ruslan».

* * *

УДК 94(477)

Лисенко В. С.,
аспірант кафедри історії України та правознавства,
ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний
університет» (Україна, Кривий Пір),
vitaly.istorik@gmail.com

ФОРМУВАННЯ МЕСІАНСЬКОЇ ВІЗІЇ «ГАЛИЧИНА – УКРАЇНСЬКИЙ П'ЄМОНТ» У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Зосереджено увагу на розкритті особливостей месіанської візії «Галичина – український П'ємонт», що була обґрунтована суспільно-політичними діячами в д.п. ХІХ ст. Проаналізовано причини виникнення даної сентенції, що полягають в особливостях політичного та культурного розвитку

народу, що внаслідок його роз'єднання між двома країнами – метрополіями (Австро-Угорською та Російською імперіями) та мали різний ступінь розвитку. Якщо у Наддніпрянщині проводилася жорстка реакційна політика, що ставила за мету етноцид українців, а тому еліта вбачала основного метою, не творення національної держави, а збереження своєї ідентичності, то в Галичині внаслідок ліберальних реформ д.п. ХІХ ст. стало можливим формування підвалин месіанської візії, що пояснювала необхідність об'єднання народу, що має задатки для формування власної незалежної держави. У статті констатується, що трактування Галичини як «українського П'ємонту» в месіанській візії, пояснювало визначальну роль регіону в історії народу, позначення його як центру культурного та політичного розвитку. Згуртування навколо даної сентенції свідчило про консолідацію національної еліти у питанні створення власного культурно-мовного та політичного оазису.

Ключові слова: концепція, месіанство, консолідація, народ, нація, політичне відродження.

Сучасні суспільно-політичні процеси в нашій державі потребують ретроспективного погляду в минуле, вивчення історичних процесів та явищ, розуміння їх перебігу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, визначення закономірностей задля забезпечення подальшого розвитку особистості та суспільства загалом, формування ефективної державної політичної системи. Надзвичайно актуальним для національного самоствердження та подальшого демократичного розвитку України є дослідження генези формування центру національно-політичного відродження нашого народу, з'ясування об'єктивних причин появи сентенції «Галичина – український П'ємонт», як ідейної засади українського галицького месіанства. Якщо історія розвитку українського галицького месіанства буде обґрунтована історичними фактами, то міцний фундамент суспільно-політичного життя українців буде покладено не тільки на території нашої держави, а й за її межами.

В історичній науці на даний час відсутнє комплексне дослідження проблеми, яке б виходило із засад фундаментального вивчення проявів української месіанської візії на території Східної Галичини в контексті перебування її території під владою Речіпосполитої, Австро-Угорської імперії, Другої Речіпосполитої протягом кількох століть. Не досліджувалось і те, чому український месіанізм набув такого поширення саме в Галичині, що історично була позбавлена державності, однак з кінця ХІХ ст. починає активно декларувати про свою національну унікальність та формувати плацдарм для творення держави. Звідси вельми тісний зв'язок цього явища з культурою, філософією, релігією, адже саме остання на той момент виступала одночасно і захисником державної мови, і своєрідною ознакою національної самостійності. Коли у нації є національна ідея, вона має всі підстави претендувати на державну незалежність. Тому метою нашого дослідження є розкриття особливостей формування месіанської візії «Галичина – український П'ємонт» у другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст.

Аналіз наукової літератури показав, що тема нашого дослідження частково була висвітлена у наукових дослідженнях, як вітчизняних так і зарубіжних дослідників, таких як: Р. Коваль [4], Ю. Лаврінченко [5], В. Литвин [6], І. Монолатій [10], М. Рябчук [11], О. Сухий [13], Н. Дейвіс [3], П.–Р. Магочій [8], Т. Снайдер [12].

У ХІХ ст. український народ перебував у складі 2-х багатонаціональних імперій – Російської та Австро-Угорської, національна політика яких стосовно українських земель мала свої особливості. В імперії Романових «українське питання», розглядалося як прояв сепаратизму та загроза цілісності країни-метрополії.

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Москальова Ю. Р. Опіка над безпритульними та бездоглядними дітьми на півдні України (60–ті рр. XVIII – початок XX ст.): аналіз описово–статистичних джерел та довідкових видань	7
Гринчак М. О. Основні напрями взаємодії з'їзду гірничопромисловців Півдня з органами державної влади у другій половині XIX – на початку XX сторіччя	11
Кліш А. Б. Осип Маковей та суспільно–християнський рух в Галичині наприкінці XIX – на початку XX ст. (до 150–ї річниці від дня народження діяча)	13
Лисенко В. С. Формування месіанської візії «Галичина – український П'ємонт» у другій половині XIX – першій половині XX ст.	17
Гнатенко Л. А. Створення атрибуційних баз даних українських середньовічних кирилических рукописів: до постановки проблеми	21
Петрик Н. Р. Процес формування колекцій перших публічних музеїв Львова, заснованих представниками польських княжих родів (Музей князів Любомирських та Музей Дідушицьких)	23
Гай–Нижник П. П. Законодавче та нормативно–правове підґрунтя становлення дипломатичної служби Української Держави за Гетьманату 1918 р.	28
Волонтир О. О. Організаційні засади освіти національних меншин на території Волинського воєводства в першій половині 1920–х рр.	37
Гуменюк В. В. Політичні настрої селянства національних меншин степової України (друга половина 1920–х рр.)	42
Luchakivska I. Socjalno–materialny stan fachowych grup inteligencji na zachodnich obwodach Ukrainy 1939–1941 latach (Соціально–матеріальне становище професійних груп інтелігенції на західних областях України 1939–1941 рр.)	45
Ніколаєва Н. Б. Репресована випускниця Київського державного університету Хмара Фаїна Михайлівна	50
Салата Г. В. Науково–технічна школа професора Л. Д. Проскуракова: персоніфікація історії науки і техніки	53
Слободянюк М. А. Сучасна регіональна історіографія антифашистської боротьби ОУН–УПА	56
Степанчук Ю. С. Історіографічний образ Богдана Хмельницького на сторінках наукового видання «Україна в Центрально–Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.)»	61
Фролов С. В., Приходько Т. М. Кафедра суспільних наук Харківського ветеринарного інституту в перше повосенне десятиліття (1945–1955 рр.)	67
Цумарєв М. І. Місце культури локальної демократії у політологічній літературі другої половини XX – початку XXI століття	70
Лук'яненко О. В. «Карикатурні війни» в освітянській пресі УРСР доби «відлиги» (1953–1964 роки) (Ч.8)	76
Зайченко І. А. Соціокультурна адаптація євреїв–переселенців третьої алії у Палестині	79
Горбенко А. С. Історіографія проблеми соціального служіння Католицької Церкви серед іммігрантів в Італії	82
Біловус Л. І. Українська церква у США на шпальтах україномовних періодичних видань: культурно–освітня діяльність	87
Більо Л. М. Культурно–освітня діяльність Волинського краєзнавчого музею (1991–2016 рр.)	92
Чирков О. А. Українські книжки 2014 р. як реакція постколоніального суспільства на воєнну агресію колишньої метрополії	99
Шакурова О. В. Концепції пізньосередньовічного походження українського етносу у працях сучасних українських дослідників	104
Шалашна Н. М. Ідея суверенітету українського народу в «Палінодії» Захарії Копистенського	109
Глушан О. В. Розвиток міжнародної стандартизації керування документаційними процесами: оновлення ISO 15489	113
Мацьків Т. Я. До питання про поняття «національна ідентичність»: теоретичний аспект	118
Перга Т. Ю. Ноосферний підхід до розвитку цивілізації – нова парадигма?	120
Пінчук Є. А., Колядич Е. В. Фізична культура і спорт в історіософському дискурсі	123
Слободян С. О. Лист Й. Сталіна до редакції журналу «Пролетарська революція»: контекст, зміст, наслідки	127
Іванов Є. В. Функціональний розлад системи соціального управління в Радянському Союзі: соціально–філософський аналіз	132
Дзюбленко І. М., Міщенко М. Г. Еволюція становлення Гібралтарського конфлікту	135
Раджабли Р. Г. Некоторые вопросы азербайджанской семьи и семейного быта в трудах известного писателя М.С. Ордубади (Деякі питання азербайджанської сім'ї та сімейного побуту в працях відомого письменника М. С. Ордубади)	138

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Ільїна Г. В. Методологічний вимір концепції «теорія» в системі філософського мислення	142
Сакун А. В. Культура мислення в еволюції наукового пізнання: аналітичний дискурс	145
Савицька І. М., Йова В. Ю. Інтерпретація феномену свободи в філософії Іммануїла Канта	148
Ведмедєв В. М. Абсурдне в екзистенціальній антропології Андрія Платонова	151
Добжинські А. А. Моральне зло і свобода волі людини: полеміка Августина із Пелагієм	155
Салій А. В. Контекст мовчання у поглядах Семена Франка і Володимира Лосського	160
Скляр А. В. Эрос или агапе? Концептуалізація феномена любові в філософії С. Л. Франка (Ерос чи агапе? Концептуалізація феномену любові в філософії С. Л. Франка)	162
Томашкевич В. А. Рівні буття людини у філософії Карла Ясперса	166